

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (δεύτερο τμήμα)

της 15ης Οκτωβρίου 2015 *

«Παράβαση κράτους μέλους — Οδηγία 2011/92/ΕΕ — Εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον — Άρθρο 11 — Οδηγία 2010/75/ΕΕ — Βιομηχανικές εκπομπές (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης) — Άρθρο 25 — Πρόσβαση στη δικαιοσύνη — Μη συνάδουσα εθνική δικονομική ρύθμιση»

Στην υπόθεση C-137/14,

με αντικείμενο προσφυγή λόγω παραβάσεως δυνάμει του άρθρου 258 ΣΛΕΕ, η οποία ασκήθηκε στις 21 Μαρτίου 2014,

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους C. Hermes και G. Wilms, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εκπροσωπούμενης από τους T. Henze και J. Möller,

καθής,

υποστηριζόμενης από

τη **Δημοκρατία της Αυστρίας**, εκπροσωπούμενη από την C. Pesendorfer,

παρεμβαίνουσα.

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (δεύτερο τμήμα),

συγκείμενο από τους R. Silva de Lapuerta (εισηγήτρια), πρόεδρο του πρώτου τμήματος, ασκούσης καθηκόντα προέδρου του δεύτερου τμήματος, J. L. da Cruz Vilaça, A. Arabadjiev, K. Λυκούργο και J.-C. Bonichot, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Wathelet

γραμματέας: V. Tourrès, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 12ης Μαρτίου 2015,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 21ης Μαΐου 2015,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με την προσφυγή της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να διαπιστώσει ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, περιορίζοντας:
 - τη δυνατότητα ακυρώσεως των διοικητικών αποφάσεων που εμπίπτουν στην οδηγία 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1), και της οδηγίας 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010, περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης) (ΕΕ L 334, σ. 17), μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες αποδεικνύεται προσβολή ατομικού δικαιώματος [άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας (Verwaltungsgerichtsordnung, στο εξής: κώδικας διοικητικής δικονομίας)]·
 - τη δυνατότητα ακυρώσεως αποφάσεων λόγω διαδικαστικής πλημμέλειας μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες δεν έχει πραγματοποιηθεί η προηγούμενη εκτίμηση ή η προκαταρκτική εξέταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων [άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος οι οποίες προβλέπονται από την οδηγία 2003/35/ΕΚ (Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz), της 7ης Δεκεμβρίου 2006 (BGBl. 2006 I, σ. 2816), όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 21ης Ιανουαρίου 2013 (στο εξής: νόμος περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε)] και στις περιπτώσεις στις οποίες ο προσφεύγων αποδεικνύει ότι η διαδικαστική πλημμέλεια τελεί σε αιτιώδη συνάφεια με το περιεχόμενο της αποφάσεως και θίγει τη νομική του κατάσταση [άρθρο 46 του νόμου για τη διαδικασία ενώπιον των διοικητικών αρχών (Verwaltungsverfahrensgesetz, στο εξής: νόμος για τη διοικητική διαδικασία), σε συνδυασμό με το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας]·
 - την ενεργητική νομιμοποίηση και την έκταση του δικαστικού ελέγχου μόνο στις περιπτώσεις ενστάσεων που προβλήθηκαν εμπροθέσμως κατά τη διοικητική διαδικασία η οποία κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως (άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, και άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου για τη διοικητική διαδικασία)·
 - στις διαδικασίες που κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και περατώθηκαν πριν από τις 12 Μαΐου 2011, την ενεργητική νομιμοποίηση των περιβαλλοντικών ενώσεων μόνον όσον αφορά τις διατάξεις που θεμελιώνουν δικαιώματα ιδιωτών (άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου αυτού)·
 - στις διαδικασίες που κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και περατώθηκαν πριν από τις 12 Μαΐου 2011, τον δικαστικό έλεγχο επί προσφυγών που ασκούνται από περιβαλλοντικές ενώσεις μόνον όσον αφορά διατάξεις που θεμελιώνουν δικαιώματα ιδιωτών (άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου αυτού), και

— αποκλείοντας γενικώς από τον τομέα εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας τις διοικητικές διαδικασίες που είχαν κινηθεί πριν από τις 25 Ιουνίου 2005 (άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 4, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε),

παρέβη τις υποχρεώσεις τις οποίες υπέχει από το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

2 Το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με τ[ην] εθνική έννομη τάξη τους, το ενδιαφερόμενο κοινό:

- α) που έχει επαρκές συμφέρον ή, εναλλακτικά,
- β) που υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το διοικητικό δικονομικό δίκαιο ενός κράτους μέλους,

έχει πρόσβαση σε μια διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας περί συμμετοχής του κοινού.

2. Τα κράτη μέλη καθορίζουν σε ποια φάση είναι δυνατόν να προσβάλλονται αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις.

3. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τι αποτελεί επαρκές συμφέρον και τι προσβολή δικαιώματος, με σταθερό γνώμονα να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

[...]

4. Οι διατάξεις του παρόντος άρθρου δεν αποκλείουν τη δυνατότητα μιας προκαταρκτικής διαδικασίας αναθεώρησης ενώπιον διοικητικής αρχής και δεν θίγουν την απαίτηση να εξαντλούνται οι διοικητικές διαδικασίες αναθεώρησης πριν από την προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες αναθεώρησης, όπου υφίσταται τέτοιου είδους απαίτηση κατά το εθνικό δίκαιο.

Οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να είναι ορθές, δίκαιες, εμπρόθεσμες και να μην έχουν απαγορευτικό κόστος.

5. Για τη μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των διατάξεων του παρόντος άρθρου, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να τίθενται στη διάθεση του κοινού οι πρακτικές πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες αναθεώρησης.»

3 Το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75 ορίζει:

«1. Τα κράτη μέλη εξασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με το εθνικό νομικό τους σύστημα, κάθε μέλος του ενδιαφερόμενου κοινού έχει πρόσβαση σε διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου, συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 24, όταν πληρούνται μια από τις ακόλουθες προϋποθέσεις:

- α) έχει επαρκές συμφέρον,
- β) υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από τη διοικητική δικονομία ενός κράτους μέλους.

2. Τα κράτη μέλη καθορίζουν σε ποιο στάδιο είναι δυνατόν να προσβάλλονται οι αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις.

3. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τι αποτελεί επαρκές συμφέρον και τι προσβολή δικαιώματος, με σταθερό στόχο να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη.

[...]

4. Οι παράγραφοι 1, 2 και 3 δεν αποκλείουν τη δυνατότητα μιας προκαταρκτικής διαδικασίας εξέτασης ενώπιον διοικητικής αρχής και δεν θίγουν την απαίτηση να εξαντλούνται οι διοικητικές διαδικασίες εξέτασης πριν από την προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες εξέτασης, εάν υφίσταται τέτοιου είδους απαίτηση κατά την εθνική νομοθεσία.

Οι σχετικές διαδικασίες πρέπει να είναι ορθές, δίκαιες, εμπρόθεσμες και να μην έχουν απαγορευτικό κόστος.

5. Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε να τίθενται στη διάθεση του κοινού πρακτικές πληροφορίες σχετικά με την πρόσβαση στις διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες εξέτασης.»

Το γερμανικό δίκαιο

Ο κώδικας διοικητικής δικονομίας

4 Κατά το άρθρο 42 του κώδικα διοικητικής δικονομίας:

«1. Προσφυγή μπορεί να ασκηθεί προκειμένου να ακυρωθεί διοικητική απόφαση ή να υποχρεωθεί η διοίκηση να προβεί σε πράξη στην οποία αρνήθηκε ή παρέλειψε να προβεί.

2. Με την επιφύλαξη αντίθετων διατάξεων του νόμου, η προσφυγή ασκείται παραδεκτώς μόνον εάν ο προσφεύγων αποδείξει ότι η επίδικη διοικητική πράξη ή η άρνηση ή παράλειψη εκδόσεως της πράξεως αυτής προσέβαλε τα δικαιώματά του.»

5 Το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας έχει ως εξής:

«Το δικαστήριο ακυρώνει τη διοικητική πράξη, καθώς και την απόφαση που εκδόθηκε, ενδεχομένως, επί ενδικοφανούς προσφυγής, στο μέτρο που η διοικητική πράξη είναι παράνομη και έχει προκαλέσει προσβολή των δικαιωμάτων του προσφεύγοντος. [...]»

Ο νόμος περί διοικητικής διαδικασίας

6 Κατά το άρθρο 24 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας:

«1. Η αρχή ερευνά αυτεπαγγέλτως τα πραγματικά περιστατικά. Καθορίζει τη φύση και το περιεχόμενο των ερευνών· δεν δεσμεύεται από τα επιχειρήματα και τις αιτήσεις παροχής αποδείξεων των ενδιαφερομένων.

2. Η αρχή πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλες τις κρίσιμες περιστάσεις για την συγκεκριμένη περίπτωση, περιλαμβανομένων αυτών που είναι ευνοϊκές για τους ενδιαφερομένους.

3. Η αρχή δεν μπορεί να αρνείται την παραλαβή δηλώσεων ή αιτήσεων οι οποίες εμπίπτουν στον τομέα των αρμοδιοτήτων της με το σκεπτικό ότι θεωρεί τη δήλωση ή την αίτηση ως ουσιαστικώς απαράδεκτη ή αβάσιμη.»

7 Το άρθρο 44 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας ορίζει:

«1. Η διοικητική πράξη είναι άκυρη εφόσον ενέχει ιδιαιτέρως σοβαρή πλημμέλεια, εμφανιζόμενη ως πρόδηλη στο πλαίσιο εύλογης εκτιμήσεως όλων των περιστάσεων που είναι σημαντικές για την υπόθεση.

2. Ανεξαρτήτως της συνδρομής των προϋποθέσεων της παραγράφου 1, θεωρείται άκυρη η διοικητική πράξη η οποία:

- εκδόθηκε σε γραπτή ή ηλεκτρονική μορφή από προδήλως αναρμόδια αρχή,
- μπορεί, σύμφωνα με διάταξη του νόμου, να εκδοθεί μόνον με προσκόμιση εγγράφου, αλλά δεν πληροί την τυπική αυτή προϋπόθεση,
- εκδόθηκε από αρχή καθ' υπέρβαση της αρμοδιότητάς της, όπως αυτή ορίζεται από το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 1, και χωρίς νομιμοποίηση προς τούτο,
- δεν μπορεί να εκτελεστεί για πρακτικούς λόγους,
- απαιτεί τη διάπραξη παράνομης πράξεως η οποία συνιστά ποινικό αδίκημα ή παράβαση,
- είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη. [...]»

8 Το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας ορίζει:

«Δεν μπορεί να ζητηθεί η ακύρωση διοικητικής πράξεως, η οποία δεν είναι άκυρη κατά το άρθρο 44, για τον λόγο και μόνον ότι εκδόθηκε κατά παράβαση των κανόνων που αφορούν τη διαδικασία, τον τύπο ή την [κατά τόπον] αρμοδιότητα, εφόσον είναι πρόδηλο ότι η παράβαση αυτή δεν έχει επηρεάσει την απόφαση επί της ουσίας.»

9 Το άρθρο 73 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας έχει ως εξής:

«1. Ο υπεύθυνος του σχεδίου έργου υποχρεούται να υποβάλει το σχέδιο στην επιφορτισμένη με τον έλεγχο αρχή προκειμένου αυτή να κινήσει τη διαδικασία ελέγχου. Το σχέδιο αποτελείται από διαγράμματα και επεξηγήσεις από τα οποία προκύπτουν το έργο, οι λόγοι σχεδιασμού του καθώς και τα οικόπεδα και οι εγκαταστάσεις που αφορά το έργο.

2. Εντός μηνός από την παραλαβή του πλήρους σχεδίου του έργου, η επιφορτισμένη με τον έλεγχο αρχή καλεί τις διοικητικές αρχές ο τομέας των αρμοδιοτήτων των οποίων επηρεάζεται από το σχεδιαζόμενο έργο να τοποθετηθούν και μεριμνά ώστε το σχέδιο να κατατεθεί προς εξέταση στους δήμους εντός των οποίων θα παράγει αποτελέσματα το έργο.

3. Οι κατά την ανωτέρω παράγραφο 2 δήμοι υποχρεούνται να θέσουν το σχέδιο στη διάθεση του κοινού εντός τριών εβδομάδων από την παραλαβή του και για χρονικό διάστημα ενός μηνός. [...]

3 bis. Οι διοικητικές αρχές για τις οποίες γίνεται λόγος στην παράγραφο 2 πρέπει να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους εντός προθεσμίας τασσόμενης από την επιφορτισμένη με τον έλεγχο αρχή, η οποία δεν πρέπει να βαίνει πέραν των τριών μηνών. Οι υποβαλλόμενες μετά την πάροδο της μνημονευόμενης στην πρώτη περίοδο προθεσμίας παρατηρήσεις λαμβάνονται υποχρεωτικώς υπόψη αν η επιφορτισμένη με την έγκριση του σχεδίου αρχή έχει ή οφείλε να έχει γνώση των θιγομένων ζητημάτων ή αν τα ζητήματα αυτά είναι σημαντικά για τη νομιμότητα της αποφάσεως. Στις λοιπές περιπτώσεις, οι παρατηρήσεις αυτές δύναται να λαμβάνονται υπόψη.

4. Εντός προθεσμίας δύο εβδομάδων από τη λήξη της προθεσμίας καταθέσεως προς δημοσίευση, κάθε πρόσωπο του οποίου τα συμφέροντα θίγονται από το σχεδιαζόμενο έργο μπορεί να προβάλει εγγράφως ή να ζητήσει να καταγραφούν σε πρακτικά ενστάσεις κατά του σχεδιαζόμενου έργου ενώπιον του δήμου ή της επιφορτισμένης με τον έλεγχο αρχής. [...] Μετά τη λήξη της προθεσμίας υποβολής ενστάσεων αποκλείεται κάθε ένσταση η οποία δεν στηρίζεται σε συγκεκριμένους τίτλους ιδιωτικού δικαίου. Σχετική μνεία γίνεται στην ανακοίνωση της δημοσίευσής ή κατά τη γνωστοποίηση της προθεσμίας υποβολής ενστάσεων. Οι ενώσεις οι οποίες, λόγω αναγνώρισεως απορρέουσας από λοιπές νομικές διατάξεις, νομιμοποιούνται να ασκήσουν προσφυγές δυνάμει του κώδικα διοικητικής δικονομίας (Verwaltungsgerichtsordnung) κατά της αποφάσεως για την οποία γίνεται λόγος στο άρθρο 74, μπορούν να υποβάλουν παρατηρήσεις εντός της παρατιθέμενης στην πρώτη περίοδο προθεσμίας. [...]

5. Οι δήμοι στους οποίους πρέπει να δημοσιευθεί το σχέδιο οφείλουν προηγουμένως να το ανακοινώσουν σύμφωνα με τις τοπικές συνήθειες. Η ανακοίνωση αυτή πρέπει να αναφέρει:

- 1) σε ποιον τόπο και για πόσο χρονικό διάστημα θα μπορούν οι ενδιαφερόμενοι να λαμβάνουν γνώση του σχεδίου·
- 2) ότι οι τυχόν ενστάσεις ή παρατηρήσεις των ενώσεων για τις οποίες γίνεται λόγος στην παράγραφο 4, πέμπτη περίοδος, πρέπει να διατυπωθούν ενώπιον των αρχών που ορίζονται στην ανακοίνωση, εντός της συναφώς τασσόμενης προθεσμίας·
- 3) ότι οι συζητήσεις μπορούν να λάβουν χώρα και εν απουσία ενός ενδιαφερομένου·
- 4) ότι:
 - a) τα πρόσωπα τα οποία προέβαλαν ενστάσεις ή οι ενώσεις οι οποίες υπέβαλαν παρατηρήσεις μπορούν να ενημερωθούν για την ημερομηνία των συζητήσεων με επίσημη ανακοίνωση·
 - b) η κοινοποίηση της αποφάσεως που ελήφθη επί των ενστάσεων μπορεί να αντικατασταθεί από επίσημη ανακοίνωση·

[...]

6. Μετά την πάροδο της προθεσμίας υποβολής ενστάσεων η επιφορτισμένη με τον έλεγχο αρχή πρέπει να συζητήσει τις εμπροθέσμως προβληθείσες κατά του σχεδίου ενστάσεις και τις υποβληθείσες εμπροθέσμως παρατηρήσεις των ενώσεων για τις οποίες γίνεται λόγος στην παράγραφο 4, πέμπτη περίοδος, καθώς και τις σχετικές με το σχέδιο παρατηρήσεις των διοικητικών αρχών, με τον υπεύθυνο

του σχεδίου, τις διοικητικές αρχές, τους ενδιαφερομένους καθώς και αυτούς οι οποίοι προέβαλαν ενστάσεις ή υπέβαλαν παρατηρήσεις. Η ημερομηνία των συζητήσεων πρέπει να ανακοινωθεί τουλάχιστον μία εβδομάδα πριν, σύμφωνα με τις τοπικές συνήθειες. Οι διοικητικές αρχές, ο υπεύθυνος του σχεδίου και τα πρόσωπα τα οποία προέβαλαν ενστάσεις ή υπέβαλαν παρατηρήσεις πρέπει να πληροφορηθούν την ημερομηνία των συζητήσεων. Αν πρέπει να αποσταλούν πλέον των πενήντα κοινοποιήσεων, πέραν αυτών που απευθύνονται στις διοικητικές αρχές και στον υπεύθυνο του σχεδίου, μπορούν να αντικατασταθούν από επίσημη ανακοίνωση. Η επίσημη ανακοίνωση πραγματοποιείται, κατά παρέκκλιση της δεύτερης περιόδου, μέσω δημοσιεύσεως της ημερομηνίας των συζητήσεων στο επίσημο δελτίο της επιφορτισμένης με τον έλεγχο αρχής καθώς και στις τοπικές εφημερίδες που κυκλοφορούν στον τομέα στον οποίο το σχέδιο δύναται να έχει επιπτώσεις. Η ανακοίνωση στο επίσημο δελτίο λαμβάνεται υπόψη για τον υπολογισμό της προθεσμίας για την οποία γίνεται λόγος στη δεύτερη περίοδο. [...]

[...]

9. Η επιφορτισμένη με τον έλεγχο αρχή διευκρινίζει τη θέση της μετά την αποπεράτωση της διαδικασίας δημόσιου ελέγχου και τη διαβιβάζει στην αρμόδια για την έγκριση του σχεδίου αρχή εντός ενός μηνός μετά την ολοκλήρωση των συζητήσεων, με το σχέδιο, τις παρατηρήσεις των διοικητικών αρχών και των ενώσεων για τις οποίες γίνεται λόγος στην παράγραφο 4, πέμπτη περίοδος, καθώς και τις εκκρεμείς ενστάσεις.»

Νόμος για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων

- 10 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του νόμου για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (Gesetz über die Umweltverträglichkeitsprüfung, στο εξής: νόμος για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων) προβλέπει:

«Η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των διοικητικών διαδικασιών που καταλήγουν στην έκδοση αποφάσεως με την οποία επιτρέπεται η υλοποίηση σχεδίων.»

- 11 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, «[νοείται ως απόφαση] κατά την πρώτη περίοδο της παραγράφου 1, [...] η διάταξη περί εγκρίσεως του σχεδίου».

Ο νόμος περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε

- 12 Το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, προβλέπει ότι ο νόμος αυτός εφαρμόζεται επί των ενδίκων βοηθημάτων που ασκούνται για να προσβληθούν αποφάσεις κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 3, του νόμου για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, με τις οποίες επιτρέπεται η υλοποίηση σχεδίων, για τα οποία μπορεί, δυνάμει του τελευταίου αυτού νόμου, να υφίσταται υποχρέωση πραγματοποίησεως εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων.

- 13 Το άρθρο 2 του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, ορίζει τα εξής:

«1. Αναγνωρισμένη ημεδαπή ή αλλοδαπή ένωση, [...] μπορεί, χωρίς να οφείλει να προβάλει την προσβολή ιδίων δικαιωμάτων, να ασκήσει ένδικα βοηθήματα σύμφωνα με τον κώδικα διοικητικής δικονομίας κατά αποφάσεως ή παραλείψεως λήψεως της αποφάσεως, εμπίπτουσας στο άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, αν η εν λόγω ένωση

- προβάλλει ότι απόφαση του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, ή παράλειψη εκδόσεως αποφάσεως, είναι αντίθετη προς διατάξεις του νόμου που έχουν ως σκοπό την προστασία του περιβάλλοντος και ενδέχεται να έχουν εφαρμογή για τους σκοπούς της αποφάσεως,
- προβάλλει ότι θίγεται από την απόφαση του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, ή από την παράλειψη εκδόσεως αποφάσεως, το πεδίο της προβλεπόμενης από το καταστατικό δραστηριότητάς της για την προώθηση των σκοπών της περιβαλλοντικής προστασίας και
- νομιμοποιούνταν να συμμετάσχει σε διαδικασία του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, και τοποθετήθηκε σε αυτήν επί της ουσίας σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις ή δεν της δόθηκε η ευκαιρία να τοποθετηθεί στο πλαίσιο της εν λόγω διαδικασίας, κατά παράβαση των ισχυουσών διατάξεων.

2. Μη αναγνωρισμένη [...] ένωση δύναται να ασκήσει προσφυγή δυνάμει της παραγράφου 1 μόνον εάν:

- πληροί τις προϋποθέσεις για αναγνώριση κατά τον χρόνο ασκήσεως της προσφυγής,
- έχει υποβάλει αίτηση για αναγνώριση,
- δεν έχει ληφθεί ακόμη απόφαση σχετικά με την αναγνώρισή της για λόγους για τους οποίους δεν ευθύνεται η ίδια.

[...]

3. Αν η ένωση είχε την ευκαιρία να τοποθετηθεί στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, δεν επιτρέπεται να προβάλει κατά την ένδικη διαδικασία που ακολουθεί οποιαδήποτε ένσταση την οποία δεν επικαλέστηκε ή δεν επικαλέστηκε εγκαίρως κατά τις ισχύουσες διατάξεις, αλλά την οποία θα μπορούσε να έχει επικαλεστεί στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος.

4. Αν μια απόφαση του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, δεν δημοσιοποιήθηκε ή δεν κοινοποιήθηκε στην ένωση κατά τις ισχύουσες διατάξεις, η ανακοπή ή η προσφυγή ασκούνται εντός προθεσμίας ενός έτους από τον χρόνο κατά τον οποίον η ένωση έλαβε ή μπορούσε να έχει λάβει γνώση της αποφάσεως. [...]

5. Οι προσφυγές που αναφέρονται στην παράγραφο 1 είναι βάσιμες,

- στο μέτρο που η απόφαση του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, ή η παράλειψη εκδόσεως αποφάσεως συνιστά παράβαση των διατάξεων για την προστασία του περιβάλλοντος που έχουν εφαρμογή για τους σκοπούς της αποφάσεως,
- σε περίπτωση προσφυγών που αφορούν σχέδια κατασκευής, στο μέτρο που οι διαπιστώσεις του σχεδίου κατασκευής οι οποίες δικαιολογούν την νομιμότητα ενός σχεδίου έργου που υπόκειται στην υποχρέωση [εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων] συνιστούν παράβαση των διατάξεων για την προστασία του περιβάλλοντος,

και σε περίπτωση που η παράβαση θίγει συμφέροντα έχοντα σχέση με την προστασία του περιβάλλοντος τα οποία περιλαμβάνονται στους σκοπούς της ένωσης βάσει του καταστατικού της. Για τις αποφάσεις του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, πρέπει επιπλέον να συντρέχει υποχρέωση πραγματοποίησεως εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων.»

- 14 Το άρθρο 4 του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, ορίζει τα εξής:

«1. Η ακύρωση αποφάσεως για την έγκριση ενός σχεδίου σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σημείο 1, μπορεί να ζητηθεί όταν:

- η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων ή
- η κατά περίπτωση προκαταρκτική εξέταση της υποχρεώσεως εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων,

που απαιτείται, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων του [νόμου για την εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων], [...] έχει παραλειφθεί και δεν έχει επακολουθήσει θεραπεία της σχετικής παραλείψεως.

[...]

3. Οι παράγραφοι 1 και 2 εφαρμόζονται κατ' αναλογίαν στις προσφυγές των διαδικών σύμφωνα με το άρθρο 61, σημεία 1 και 2, του [κώδικα διοικητικής δικονομίας].»

- 15 Κατά το άρθρο 5 του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε:

«1. Ο παρών νόμος ισχύει για διαδικασίες κατά την έννοια του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, οι οποίες έχουν κινηθεί ή θα έπρεπε να έχουν κινηθεί μετά τις 25 Ιουνίου 2005. Το πρώτο τμήμα της περιόδου αυτής δεν εφαρμόζεται στις αποφάσεις του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, οι οποίες κατέστησαν εκτελεστές πριν από τις 15 Δεκεμβρίου 2006.

[...]

3. Οι διαδικασίες αναγνώρισεως που έχουν ήδη κινηθεί δυνάμει του παρόντος νόμου διεξάγονται από τον ομοσπονδιακό οργανισμό για το περιβάλλον σύμφωνα με τις διατάξεις που ίσχυαν μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου 2010.

4. Οι διαδικασίες λήψεως αποφάσεως του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σημείο 1, οι διαδικασίες χορηγήσεως αδείας του άρθρου 1, παράγραφος 1, πρώτη περίοδος, σημείο 2, ή οι διαδικασίες προσφυγής του άρθρου 2 που βρίσκονταν σε εξέλιξη στις 12 Μαΐου 2011 ή οι διαδικασίες που κινήθηκαν μετά την ημερομηνία αυτή και δεν είχαν περατωθεί με την έκδοση εκτελεστής αποφάσεως μέχρι τις 29 Ιανουαρίου 2013, ολοκληρώνονται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος νόμου όπως ισχύει από τις 29 Ιανουαρίου 2013. Κατά παρέκκλιση από την πρώτη περίοδο, το άρθρο 4 bis, παράγραφος 1, εφαρμόζεται μόνον στις διαδικασίες ένδικης προσφυγής που κινήθηκαν από τις 29 Ιανουαρίου 2013 και εντεύθεν.»

Η προ της ασκήσεως της προσφυγής διαδικασία και η ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία

- 16 Στις 18 Δεκεμβρίου 2006, η Επιτροπή έλαβε καταγγελία με την οποία προσαπτόταν στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι προέβη σε εσφαλμένη μεταφορά, με τον νόμο περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, του άρθρου 10α της οδηγίας 85/337/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 27ης Ιουνίου 1985, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ L 175, σ. 40) και του άρθρου 15α της οδηγίας 96/61/ΕΚ του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 1996, σχετικά με την ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχο της ρύπανσης (ΕΕ L 257, σ. 26). Κατόπιν της καταγγελίας αυτής, η Επιτροπή απηύθυνε την 1η Οκτωβρίου 2012 έγγραφο οχλήσεως στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία

της Γερμανίας για παράβαση των υποχρεώσεων που υπέχει από το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75, καθόσον οι δύο αυτές οδηγίες αντικατέστησαν εν τω μεταξύ τις οδηγίες 85/337 και 96/61, αντιστοίχως.

- 17 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας απάντησε στο έγγραφο οχλήσεως στις 30 Νοεμβρίου 2012. Στις 6 Φεβρουαρίου 2013, ζήτησε από την Επιτροπή την περάτωση της διαδικασίας για τον λόγο ότι, μετά την έκδοση του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, η γερμανική νομοθεσία είναι σύμφωνη με την απόφαση Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen (C-115/09, EU:C:2011:289).
- 18 Στις 26 Απριλίου 2013, η Επιτροπή απηύθυνε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αιτιολογημένη γνώμη. Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας απάντησε στις 10 Ιουλίου 2013. Η Επιτροπή, επειδή δεν έκρινε ικανοποιητικές τις απαντήσεις του κράτους μέλους αυτού, αποφάσισε να ασκήσει την υπό κρίση προσφυγή.
- 19 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 9 Ιουλίου 2014, η Δημοκρατία της Αυστρίας ζήτησε να της επιτραπεί να παρέμβει στην υπό κρίση υπόθεση προς στήριξη της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας. Με απόφαση της 11ης Αυγούστου 2014, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου δέχθηκε το αίτημα αυτό.

Επί του αιτήματος επαναλήψεως της προφορικής διαδικασίας

- 20 Μετά την ανάπτυξη των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, με υπόμνημα της 30ής Ιουνίου 2015, ζήτησε από το Δικαστήριο την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 83 του Κανονισμού Διαδικασίας, με την αιτιολογία ότι ο γενικός εισαγγελέας «προτείνει την ενσωμάτωση νέου λόγου στο αντικείμενο της διαδικασίας επί του οποίου η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν μπόρεσε να διατυπώσει τις απόψεις της, ούτε εγγράφως ούτε προφορικά».
- 21 Πρέπει να υπομνησθεί ότι, κατά το άρθρο 83 του Κανονισμού Διαδικασίας, το Δικαστήριο μπορεί, ανά πάσα στιγμή, αφού ακούσει τον γενικό εισαγγελέα, να διατάξει την επανάληψη της προφορικής διαδικασίας, ιδίως αν κρίνει ότι δεν έχει διαφωτισθεί επαρκώς, ή όταν ένας διάδικος, μετά τη λήξη της διαδικασίας αυτής, επικαλείται νέο πραγματικό περιστατικό δυνάμενο να ασκήσει αποφασιστική επιρροή επί της αποφάσεως του Δικαστηρίου, ή ακόμα όταν, προς επίλυση της διαφοράς, το Δικαστήριο χρειάζεται να στηριχθεί σε επιχείρημα επί του οποίου δεν διεξήχθη συζήτηση μεταξύ των διαδίκων ή των κατά το άρθρο 23 του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ενδιαφερομένων.
- 22 Εν προκειμένω όμως δεν συντρέχει τέτοια περίπτωση. Συγκεκριμένα, στο μέτρο που η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αναφέρεται στην τελευταία από τις περιπτώσεις του εν λόγω άρθρου του Κανονισμού Διαδικασίας, παρατηρείται ότι οι εκτιμήσεις του γενικού εισαγγελέα τις οποίες θέτει υπό αμφισβήτηση το κράτος μέλος αυτό ουδόλως συνιστούν επιχείρημα βάσει του οποίου μπορεί να επιλυθεί η υπό κρίση υπόθεση.
- 23 Βάσει των ανωτέρω σκέψεων, το Δικαστήριο εκτιμά ότι δεν συντρέχει λόγος να διαταχθεί η επανάληψη της προφορικής διαδικασίας.

Επί της προσφυγής

Επί της πρώτης αιτιάσεως, σχετικά με τον περιορισμό του ελέγχου νομιμότητας των διοικητικών αποφάσεων που εμπίπτουν στις οδηγίες 2011/92 και 2010/75 μόνον όσον αφορά διατάξεις του εθνικού δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 24 Η Επιτροπή φρονεί ότι το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας περιορίζει παρανόμως τον έλεγχο νομιμότητας των διοικητικών αποφάσεων σε σχέση μόνον με διατάξεις του εθνικού δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες. Επομένως, η ένδικη προστασία, σε περίπτωση διαδικαστικής πλημμέλειας, διασφαλίζεται, στη Γερμανία, μόνον αν ο επίμαχος δικονομικός κανόνας δημιουργεί δικαίωμα υπέρ ιδιώτη. Ωστόσο, κατά το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75, η νομιμότητα των αποφάσεων που εμπίπτουν στις οδηγίες αυτές πρέπει να μπορεί να ελέγχεται τόσο από απόψεως ουσίας όσο και ως προς την τήρηση των δικονομικών κανόνων.
- 25 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας διατείνεται ότι τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο οργανώσεως των δικονομικών διαδικασιών. Η έκταση του ελέγχου που πρέπει να διεξάγουν τα εθνικά δικαστήρια δεν διέπεται από τις εν λόγω διατάξεις του δικαίου της Ένωσης, διότι οι διατάξεις αυτές δεν επιτάσσουν τα κριτήρια ελέγχου τα οποία πρέπει να χρησιμοποιούν τα εθνικά δικαστήρια. Συγκεκριμένα, το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92, καθώς και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75 δεν περιέχουν απαιτήσεις σχετικές με την έκταση του δικαστικού ελέγχου, αλλά επιβάλλουν μόνον στα κράτη μέλη να προβλέπουν μηχανισμό ενδίκων βοηθημάτων βάσει των οποίων μπορεί να αμφισβητηθεί η νομιμότητα, όσον αφορά την ουσία ή τη διαδικασία, κάθε αποφάσεως ή παραλείψεως διοικητικής φύσεως.
- 26 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας επισημαίνει ότι, κατά το άρθρο 42, παράγραφος 2, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, το παραδεκτό προσφυγής ακυρώσεως ή προσφυγής κατά παραλείψεως όσον αφορά διοικητική πράξη προϋποθέτει ότι ο ατομικώς προσφεύγων προβάλλει ότι η πράξη αυτή ή η μη έκδοσή της θίγει τα δικαιώματά του. Το άρθρο 113, παράγραφος 1, του εν λόγω κώδικα εξαρτά τη βασιμότητα της προσφυγής και την τυχόν ακύρωση διοικητικής αποφάσεως από την προσβολή ατομικού δικαιώματος του προσφεύγοντος. Επομένως, αποφεύγονται αντιφάσεις κατά την εκτίμηση του παραδεκτού ή της βασιμότητας της ίδιας προσφυγής, μόνον όταν οι παραδεκτές προσφυγές βάσει του άρθρου 42, παράγραφος 2, του εν λόγω κώδικα μπορούν να καταλήξουν σε ακύρωση βάσει του άρθρου 113, παράγραφος 1, του ίδιου κώδικα.
- 27 Η Δημοκρατία της Αυστρίας υποστηρίζει ότι ο καθορισμός των κριτηρίων που αφορούν το έννομο συμφέρον που απαιτείται για την άσκηση προσφυγής ενώπιον δικαστικής αρχής και η προσβολή δικαιώματος εμπίπτουν αποκλειστικώς στο εθνικό δίκαιο. Συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη διαθέτουν ευρεία εξουσία εκτιμήσεως βάσει της οποίας, εν πάση περιπτώσει, καθίσταται δυνατός ο περιορισμός του δικαιώματος ασκήσεως προσφυγής εκ μέρους ιδιωτών μόνο σε περίπτωση προσβολής δικαιωμάτων δημοσίου δικαίου.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 28 Για να εκτιμηθεί η βασιμότητα της πρώτης προβληθείσας από την Επιτροπή αιτιάσεως, παρατηρείται ότι η αιτίαση αυτή δεν αφορά τις προϋποθέσεις του παραδεκτού των προσφυγών του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 και του άρθρου 25 της οδηγίας 2010/75, καθόσον οι προσφυγές αυτές διέπονται από το άρθρο 42, παράγραφος 2, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, αλλά αφορά την έκταση του δικαστικού ελέγχου ως προς τις εν λόγω προσφυγές, υπό την έννοια ότι, σύμφωνα με τις διατάξεις

αυτές, τα «μέλη του ενδιαφερομένου κοινού» πρέπει να μπορούν να ασκήσουν ένδικη προσφυγή «για να αμφισβητήσουν την ουσιαστική ή διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων» που εμπίπτουν στις οδηγίες αυτές.

- 29 Συγκεκριμένα, το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι το αρμόδιο δικαστήριο ακυρώνει παράνομη διοικητική πράξη μόνον καθόσον, «λόγω αυτής», «προσβάλλονται τα δικαιώματα» του προσφεύγοντος. Συνεπώς, η ακύρωση διοικητικής πράξεως απαιτεί η διαπιστωθείσα από τον δικαστή παρανομία να συνεπάγεται και την προσβολή ατομικού δικαιώματος του προσφεύγοντος.
- 30 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25, παράγραφος 1, της οδηγίας 2010/75, τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε τα μέλη του ενδιαφερομένου κοινού τα οποία προβάλλουν προσβολή δικαιώματος, όταν το εθνικό διοικητικό δικονομικό δίκαιο επιβάλλει την προϋπόθεση αυτή, να μπορούν να ασκήσουν προσφυγή ενώπιον δικαστικής αρχής ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου, συσταθέντος διά νόμου για την αμφισβήτηση της ουσιαστικής ή διαδικαστικής νομιμότητας των αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων των διατάξεων των εν λόγω οδηγιών.
- 31 Εξάλλου, η παράγραφος 3 των άρθρων αυτών προβλέπει ότι τα κράτη μέλη καθορίζουν, μεταξύ άλλων, τι συνιστά την εν λόγω προσβολή δικαιώματος.
- 32 Υπό τις συνθήκες αυτές και όσον αφορά την υπό κρίση αιτίαση, επισημαίνεται ότι, καίτοι το εν λόγω κράτος μέλος μπορεί, δυνάμει των προαναφερθεισών διατάξεων των οδηγιών 2011/92 και 2010/75, να εξαρτά το παραδεκτό των προσφυγών που ασκούν ιδιώτες κατά των αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των οδηγιών αυτών από προϋποθέσεις, όπως η απαίτηση προσβολής ατομικού δικαιώματος, το κράτος μέλος αυτό μπορεί επίσης να προβλέπει ότι για την ακύρωση διοικητικής απόφασεως από το αρμόδιο δικαστήριο απαιτείται η προσβολή ατομικού δικαιώματος του προσφεύγοντος.
- 33 Συγκεκριμένα, το Δικαστήριο έχει κρίνει, στη σκέψη 45 της αποφάσεώς του Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen (C-115/09, EU:C:2011:289), ότι ο εθνικός νομοθέτης έχει την ευχέρεια να περιορίσει τα δικαιώματα την προσβολή των οποίων μπορούν να επικαλούνται οι ιδιώτες στο πλαίσιο ένδικου βοηθήματος κατά αποφάσεως, πράξεως ή παραλείψεως του άρθρου 10α της οδηγίας 88/337, νυν άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92, μόνο στα ατομικά δικαιώματα, αλλά ο περιορισμός αυτός δεν μπορεί να εφαρμοστεί αυτούσιος στις ενώσεις προστασίας του περιβάλλοντος χωρίς να θιγούν οι σκοποί του άρθρου 10α, τρίτο εδάφιο, τελευταία περίοδος, της οδηγίας 85/337.
- 34 Συνεπώς το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ασύμβατο προς το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75.
- 35 Κατά συνέπεια, ο πρώτος λόγος που προβάλλει η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της πρέπει να απορριφθεί.

Επί της δεύτερης αιτιάσεως, σχετικά με τον περιορισμό των καταστάσεων στις οποίες μπορεί να ζητηθεί η ακύρωση, λόγω διαδικαστικής πλημμέλειας, διοικητικής αποφάσεως εμπίπτουσας στις οδηγίες 2011/92 και 2010/75

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 36 Κατά το πρώτο σκέλος της αιτιάσεως αυτής, η Επιτροπή διατείνεται ότι, σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, διοικητική άδεια μπορεί να ακυρωθεί μόνον αν δεν χορηγήθηκε βάσει νομότυπης

προηγούμενης εκτιμήσεως ή προκαταρκτικής εξετάσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αντιθέτως, αν η εν λόγω εκτίμηση ή προκαταρκτική εξέταση έλαβε χώρα, αλλά κατόπιν διαδικασίας μη πληρούσας τις απαιτήσεις του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92, δεν είναι δυνατόν να προσβληθούν ενώπιον γερμανικής δικαστικής αρχής.

- 37 Συνεπώς, ο περιορισμός αυτός του δικαστικού ελέγχου των επίμαχων διοικητικών αποφάσεων δεν συνάδει με την εν λόγω διάταξη του δικαίου της Ένωσης.
- 38 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αναγνωρίζει ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος αφορά μόνον τις περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Στην περίπτωση κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η εκτίμηση αυτή αλλά ενέχει διαδικαστική πλημμέλεια, είναι εντούτοις δυνατή η άσκηση ένδικης προσφυγής, υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας και του άρθρου 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας.
- 39 Το εν λόγω κράτος μέλος διευκρινίζει ότι, κατά την τελευταία αυτή διάταξη του εθνικού δικαίου, ο προσφεύγων μπορεί πάντοτε να προβάλει τον μη σύννομο χαρακτήρα εκτιμήσεως, στο μέτρο που είναι πρόδηλο ότι η προβαλλόμενη διαδικαστική πλημμέλεια δύναται να επηρεάσει το επί της ουσίας περιεχόμενο της αποφάσεως.
- 40 Με το δεύτερο σκέλος της αιτιάσεώς της, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, κατά το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, η αμφισβήτηση, εκ μέρους ιδιώτη, της νομιμότητας, λόγω διαδικαστικής πλημμέλειας, διοικητικής αποφάσεως σχετικά με εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων μπορεί να επιφέρει την ακύρωση της εν λόγω αποφάσεως μόνον αν υπάρχει το ενδεχόμενο η απόφαση αυτή να ήταν διαφορετική χωρίς την προβαλλόμενη διαδικαστική πλημμέλεια και αν, συγχρόνως, θίγεται η «ουσιαστική νομική κατάσταση» του προσφεύγοντος. Ως εκ τούτου, απόκειται στον προσφεύγοντα να αποδείξει, αφενός, την εν λόγω αιτιώδη συνάφεια και, αφετέρου, τον αντίκτυπο της πλημμέλειας αυτής στα δικαιώματα του προσφεύγοντος.
- 41 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι βάσει του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 δεν μπορεί να φέρει ο προσφεύγων το βάρος αποδείξεως της αιτιώδους αυτής συνάφειας.
- 42 Το θεσμικό αυτό όργανο επισημαίνει ότι η δεύτερη προϋπόθεση του άρθρου 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, σύμφωνα με το οποίο η πλημμέλεια αυτή πρέπει να θίγει την «ουσιαστική νομική θέση» του προσφεύγοντος, είναι επίσης ασύμβατη προς το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92. Συγκεκριμένα, όταν μια προσφυγή είναι παραδεκτή, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιβάλλουν περιορισμούς στους λόγους των οποίων γίνεται επίκληση προς στήριξη της προσφυγής αυτής. Κατά συνέπεια, αν διοικητική απόφαση επηρεάζει ατομικό δικαίωμα ιδιώτη και, συνεπώς, ο ιδιώτης αυτός νομιμοποιείται να ασκήσει προσφυγή, το αρμόδιο εθνικό δικαστήριο πρέπει να ασκήσει έλεγχο πλήρους δικαιοδοσίας όσον αφορά τη νομιμότητα της αποφάσεως αυτής. Επομένως, δεν μπορεί να αγνοήσει τις διαδικαστικές πλημμέλειες, ακόμα και αν αυτές δεν είχαν ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας του προσφεύγοντος.
- 43 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τονίζει ότι η απαίτηση αιτιώδους συνάφειας του άρθρου 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας δεν επηρεάζει, κατ' αρχήν, την επίτευξη των σκοπών του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92.
- 44 Το εν λόγω κράτος μέλος εκτιμά επίσης ότι δεν είναι ακριβές, από απόψεως του γερμανικού δικαίου, ότι απόκειται στον προσφεύγοντα να αποδείξει την προσβολή ατομικού δικαιώματος.
- 45 Το κράτος μέλος αυτό διατείνεται ότι το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας είναι ειδικός κανόνας δυνάμει του οποίου η δημόσια αρχή μπορεί να αμύνεται κατά αιτήσεως ακυρώσεως διοικητικής αποφάσεως. Συγκεκριμένα, η διοικητική αρχή βασίμως μπορεί να προβάλει, προς άμυνα

της, το γεγονός ότι η απόφασή της δεν είναι ακυρώσιμη, καίτοι ενέχει πράγματι την προβαλλόμενη από τον προσφεύγοντα διαδικαστική πλημμέλεια, αν η αρχή αυτή αποδείξει ότι η εν λόγω πλημμέλεια δεν είχε προδήλως αντίκτυπο επί της ουσίας της αποφάσεως, όπερ αποκλείεται στη δικαστική αρχή να εξακριβώσει, σύμφωνα με το άρθρο 46 του εν λόγω νόμου. Συγκεκριμένα, αυτό θα σήμαινε ότι η εν λόγω δικαστική αρχή ακυρώνει την οικεία απόφαση εφόσον δεν αποκλείεται ότι η επίμαχη διαδικαστική πλημμέλεια είχε αντίκτυπο στο αποτέλεσμα της εν λόγω αποφάσεως.

- 46 Ωστόσο, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας τονίζει ότι, στο πλαίσιο της αναθεωρήσεως του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, σχεδιάζεται η έκδοση διατάξεως διευκρινίζουσας τη μεταφορά του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 στην εσωτερική έννομη τάξη.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

– Επί του πρώτου σκέλους της δεύτερης αιτιάσεως

- 47 Καθόσον το πρώτο σκέλος της δεύτερης αιτιάσεως αφορά τον περιορισμό του δικαστικού ελέγχου των διοικητικών αποφάσεων μόνον στις περιπτώσεις στις οποίες δεν υπάρχει καθόλου προηγούμενη εκτίμηση ή προκαταρκτική εξέταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων, τονίζεται ότι το Δικαστήριο υπενθύμισε, στη σκέψη 36 της αποφάσεως *Gemeinde Altrip* κ.λπ. (C-72/12, EU:C:2013:712), ότι έκρινε ήδη, στη σκέψη 37 της αποφάσεως του *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen* (C-115/09, EU:C:2011:289), ότι το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 επ' ουδενί περιορίζει τους λόγους που επιτρέπεται να προβληθούν προς στήριξη της ένδικης προσφυγής την οποία αφορά η διάταξη αυτή.
- 48 Εξάλλου, το Δικαστήριο, στη σκέψη 37 της αποφάσεως αυτής, έκρινε ότι οι εθνικές διατάξεις για τη μεταφορά του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 δεν μπορούν, συνεπώς, να περιορίσουν την εφαρμογή τους μόνο στην περίπτωση στην οποία η αμφισβήτηση της νομιμότητας στηρίζεται αποκλειστικώς σε λόγο ακυρώσεως σχετικό με την παράλειψη της διενέργειας εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Τυχόν αποκλεισμός από το πεδίο εφαρμογής τους των περιπτώσεων στις οποίες η εκτίμηση περιβαλλοντικών επιπτώσεων, καίτοι πραγματοποιήθηκε, ενέχει πλημμέλειες, και μάλιστα ακόμη και σοβαρές, θα στερούσε από τις διατάξεις της οδηγίας 2011/92 το ουσιαστικότερο περιεχόμενο της πρακτικής τους αποτελεσματικότητας. Ο αποκλεισμός αυτός θα ήταν, συνεπώς, αντίθετος προς τον σκοπό της εξασφάλισεως ευρείας προσβάσεως στα δικαιοδοτικά όργανα, στον οποίο αναφέρεται το άρθρο 11 της εν λόγω οδηγίας.
- 49 Από τη σκέψη 38 της αποφάσεως αυτής προκύπτει ότι η τελευταία αυτή διάταξη δεν επιτρέπει στα κράτη μέλη να περιορίζουν το πεδίο εφαρμογής των διατάξεων για τη μεταφορά του εν λόγω άρθρου στην εσωτερική έννομη τάξη, ώστε αυτό να καλύπτει μόνον τις περιπτώσεις όπου η νομιμότητα αποφάσεως προσβάλλεται λόγω παραλείψεως της διενέργειας εκτιμήσεως περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και όχι την περίπτωση όπου πραγματοποιήθηκε μεν τέτοια εκτίμηση, πλην όμως κατόπιν ενέχουσας πλημμέλειες διαδικασίας.
- 50 Κατά συνέπεια, το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος πρέπει να θεωρηθεί ασύμβατο προς το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92.
- 51 Όσον αφορά το επιχείρημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας σχετικά με το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, κατά το οποίο, στην περίπτωση που πραγματοποιήθηκε προηγούμενη εκτίμηση ή προκαταρκτική εξέταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων αλλά ενέχουν διαδικαστική πλημμέλεια, είναι δυνατή η άσκηση ένδικης προσφυγής υπό τις προϋποθέσεις του εν λόγω άρθρου, υπενθυμίζεται, αφενός, ότι οι διατάξεις των οδηγιών πρέπει να τίθενται σε εφαρμογή κατά τρόπο που να παράγει αναμφισβητήτως δεσμευτικά αποτελέσματα, με την εξειδίκευση, την

ακρίβεια και τη σαφήνεια που απαιτούνται προκειμένου να ικανοποιείται η απαίτηση της ασφαλείας δικαίου (αποφάσεις Dillenkofer κ.λπ., C-178/94, C-179/94 και C-188/94 έως C-190/94, EU:C:1996:375, σκέψη 48, καθώς και Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, C-277/13, EU:C:2014:2208, σκέψη 43), πράγμα που δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

- 52 Αφετέρου, συνομολογείται ότι η εν λόγω διάταξη του εθνικού δικαίου επιβάλλει περιορισμούς στην άσκηση των προσφυγών τις οποίες αφορά το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92, η ανάλυση του οποίου αποτελεί μέρος του δεύτερου σκέλους της δεύτερης αιτιάσεως.
- 53 Συνεπώς, το πρώτο σκέλος της δεύτερης αιτιάσεως είναι βάσιμο.

– Περί του δεύτερου σκέλους της δεύτερης αιτιάσεως

- 54 Κατά το πρώτο επιχείρημα προς στήριξη του δεύτερου σκέλους της δεύτερης αιτιάσεως, η Επιτροπή προσάπτει στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας ότι εξαρτά την εκ μέρους του αρμόδιου δικαστηρίου ακύρωση διοικητικής αποφάσεως η οποία εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 από την ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της προβαλλομένης διαδικαστικής πλημμέλειας και του περιεχομένου της επίμαχης διοικητικής αποφάσεως.
- 55 Συναφώς, το Δικαστήριο έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι ο νομοθέτης της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν θέλησε να εξαρτήσει τη δυνατότητα προβολής διαδικαστικής πλημμέλειας από την προϋπόθεση ότι η προβαλλόμενη πλημμέλεια πρέπει να έχει επηρεάσει το περιεχόμενο της προσβαλλομένης τελικής αποφάσεως. Κατά τα λοιπά, δεδομένου ότι σκοπός της οδηγίας 2011/92 είναι, μεταξύ άλλων, να θέσει δικονομικές εγγυήσεις ιδίως προς εξασφάλιση της πληρέστερης ενημερώσεως και συμμετοχής του κοινού στο πλαίσιο της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων δημοσίων και ιδιωτικών έργων που ενδέχεται να έχουν σημαντικό αντίκτυπο στο περιβάλλον, πρέπει να αποδοθεί ιδιαίτερη σημασία στον έλεγχο της τηρήσεως των σχετικών δικονομικών κανόνων. Όπως, λοιπόν, επιτάσσει ο σκοπός της εξασφάλισης της ευρύτερης δυνατής προσβάσεως του ενδιαφερόμενου κοινού στη δικαιοσύνη, πρέπει να παρέχεται, κατ' αρχήν, στο κοινό αυτό η δυνατότητα να προβάλλει οποιαδήποτε διαδικαστική πλημμέλεια προς στήριξη των ενδίκων βοηθημάτων που ασκούνται στο πλαίσιο της αμφισβήτησεως της νομιμότητας των αποφάσεων στις οποίες αναφέρεται η εν λόγω οδηγία (βλ., συναφώς, απόφαση Gemeinde Altrip κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψεις 47 και 48).
- 56 Στο πλαίσιο της παρούσας προσφυγής, διαπιστώνεται ότι, καθόσον το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας απαιτεί, εν πάση περιπτώσει, ακόμα και όταν πρόκειται για διαδικαστικές πλημμέλειες σχετικά με την ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στον οικείο τομέα, αιτιώδη συνάφεια μεταξύ της προβαλλομένης διαδικαστικής πλημμέλειας και του περιεχομένου της προσβαλλομένης διοικητικής αποφάσεως προκειμένου να μπορεί το αρμόδιο δικαστήριο να ακυρώσει την εν λόγω απόφαση, η προϋπόθεση αυτή καθιστά εξαιρετικά δυσχερή την άσκηση του δικαιώματος προσφυγής του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 και θίγει τον σκοπό της οδηγίας αυτής για την εξασφάλιση στα «μέλη του ενδιαφερομένου κοινού» ευρείας προσβάσεως στη δικαιοσύνη.
- 57 Συγκεκριμένα, η άρνηση ακυρώσεως διοικητικής αποφάσεως εκδοθείσας κατά παράβαση δικονομικού κανόνα για τον λόγο και μόνον ότι ο προσφεύγων δεν απέδειξε τον αντίκτυπο της πλημμέλειας αυτής επί της βασιμότητας της εν λόγω αποφάσεως καθιστά τη διάταξη αυτή του δικαίου της Ένωσης άνευ πρακτικής αποτελεσματικότητας.
- 58 Ωστόσο, όπως προκύπτει από τη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν θέλησε ούτε να περιορίσει τους λόγους που μπορεί να προβληθούν προς στήριξη προσφυγής δυνάμει διατάξεως του εθνικού δικαίου περί μεταφοράς του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 στην εσωτερική έννομη τάξη ούτε να συνδέσει τη δυνατότητα προβολής διαδικαστικής πλημμέλειας με την προϋπόθεση η πλημμέλεια αυτή να επηρέασε το περιεχόμενο της προσβαλλομένης τελικής αποφάσεως.

- 59 Εξάλλου, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι, όσον αφορά την ερμηνεία της έννοιας της «προσβολής δικαιώματος», κατά το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92, και πιο συγκεκριμένα την κατά το εθνικό δίκαιο απαίτηση ότι η προσβολή αυτή υφίσταται μόνον αν η προσβαλλόμενη απόφαση θα ήταν διαφορετική αν δεν υπήρχε η προβαλλόμενη διαδικαστική πλημμέλεια, το γεγονός ότι ο προσφεύγων φέρει, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, το βάρος αποδείξεως ως προς τη συνδρομή του κριτηρίου της αιτιώδους αυτής συνάφειας μπορεί να καταστήσει εξαιρετικώς δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που του παρέχει η εν λόγω οδηγία, λαμβανομένων ιδίως υπόψη της πολυπλοκότητας των οικείων διαδικασιών και της τεχνικής φύσεως της εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (βλ., συναφώς, απόφαση *Gemeinde Altrip* κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 52).
- 60 Επομένως, κατά το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92, το ενδεχόμενο να υπάρχει προσβολή δικαιώματος μπορεί να αποκλειστεί μόνον αν το οικείο δικαστήριο ή δικαιοδοτικό όργανο κατά την έννοια της εν λόγω διατάξεως είναι σε θέση, χωρίς ο ενδιαφερόμενος να φέρει επ' ουδενί το σχετικό βάρος αποδείξεως της αιτιώδους συνάφειας για την οποία γίνεται λόγος στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως, να καταλήξει, λαμβάνοντας υπόψη τυχόν αποδεικτικά στοιχεία προσκομισθέντα από τον κύριο του έργου ή από τις αρμόδιες αρχές και, γενικότερα, το σύνολο των στοιχείων του φακέλου που έχει υποβληθεί ενώπιόν του, στο συμπέρασμα ότι η προσβαλλόμενη απόφαση θα ήταν η ίδια ακόμη και χωρίς τη διαδικαστική πλημμέλεια την οποία επικαλείται ο ενδιαφερόμενος (βλ., συναφώς, απόφαση *Gemeinde Altrip* κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 53).
- 61 Καίτοι είναι αληθές ότι οι εκτιμήσεις αυτές αφορούν μία από τις προϋποθέσεις του παραδεκτού της ένδικης προσφυγής, ισχύουν και όσον αφορά προϋπόθεση τεθείσα από τον εθνικό νομοθέτη με αποτέλεσμα τον περιορισμό του δικαστικού ελέγχου επί της ουσίας.
- 62 Κατόπιν των προεκτεθέντων, η τιθέμενη με το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας απαίτηση, όσον αφορά το ότι η διάταξη αυτή θέτει στον προσφεύγοντα «μέλος του ενδιαφερομένου κοινού» το βάρος αποδείξεως της αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της διαδικαστικής πλημμέλειας την οποία προβάλλει και του περιεχομένου της διοικητικής αποφάσεως, συνιστά παράβαση του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92, ούτως ώστε το πρώτο επιχείρημα που προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη του δεύτερου σκέλους της δεύτερης αιτιάσεως είναι βάσιμο.
- 63 Όσον αφορά το δεύτερο επιχείρημα που προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη του σκέλους αυτού, συνομολογείται ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, όταν μέτρο εκτιμήσεως των περιβαλλοντικών εκτιμήσεων ενέχει διαδικαστική πλημμέλεια, η εκδοθείσα μετά τη διαδικασία αυτή απόφαση μπορεί να ακυρωθεί από το εθνικό δικαστήριο μόνον αν η εν λόγω διαδικαστική πλημμέλεια θίγει ατομικό δικαίωμα του προσφεύγοντος.
- 64 Ωστόσο, από τις σκέψεις 30 έως 34 της παρούσας αποφάσεως προκύπτει ότι η προϋπόθεση του άρθρου 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας, η οποία επιβάλλει στο εθνικό δικαστήριο τη διαπίστωση της παραβάσεως αυτής πριν ενδεχομένως αποφασίσει την ακύρωση της επίμαχης διοικητικής αποφάσεως, δεν αντίκειται στο άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 ούτε στο άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75.
- 65 Το ίδιο συμπέρασμα επιβάλλεται όσον αφορά την υποχρέωση του εθνικού δικαστή κατά το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας.
- 66 Επομένως, το δεύτερο επιχείρημα που προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη του δεύτερου σκέλους της παρούσας αιτιάσεως πρέπει να απορριφθεί.

- 67 Από τις προηγηθείσες εκτιμήσεις προκύπτει ότι είναι βάσιμη η δεύτερη αιτίαση την οποία προέβαλε η Επιτροπή, πέραν του επιχειρήματος που αφορά την απαίτηση προσβολής ατομικού δικαιώματος του προσφεύγοντος, κατά το άρθρο 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 113, παράγραφος 1, του κώδικα διοικητικής δικονομίας.

Επί της τρίτης αιτιάσεως, σχετικά με τον περιορισμό της ενεργητικής νομιμοποίησης και της εκτάσεως του δικαστικού ελέγχου μόνο στις περιπτώσεις ενστάσεων που προβλήθηκαν κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 68 Η Επιτροπή φρονεί ότι ο περιορισμός, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος και το άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, των ενστάσεων που μπορούν να προβληθούν στο πλαίσιο ένδικων προσφυγών μόνον σε αυτές οι οποίες προβλήθηκαν προηγουμένως κατά τη διοικητική διαδικασία αντίκειται στο άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και στο άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75.
- 69 Το θεσμικό αυτό όργανο υποστηρίζει ότι ο περιορισμός αυτός συνιστά δυσανάλογο περιορισμό του δικαιώματος του ενδιαφερομένου κοινού να αμφισβητεί τη νομιμότητα των διοικητικών αποφάσεων στους καλυπτόμενους από τις οδηγίες αυτές τομείς. Επομένως, η εθνική ρύθμιση που προβλέπει τον περιορισμό αυτό προσκρούει στην αρχή της προσβάσεως στη δικαιοσύνη και περιορίζει την αποτελεσματική δικαστική προστασία του εν λόγω κοινού. Συγκεκριμένα, η έννομη τάξη της Ένωσης δεν επιτρέπει να εξαρτάται το παραδεκτό των λόγων που προβάλλονται σε ένδικη διαδικασία από την προηγούμενη προβολή τους στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας.
- 70 Η Επιτροπή φρονεί ότι η ένδικη διαδικασία αποτελεί αυτοτελή διαδικασία, στη διάρκεια της οποίας πρέπει να είναι δυνατή η πλήρης εξέταση της νομιμότητας μιας διοικητικής απόφασης. Οι παραδεκτοί λόγοι προσφυγής δεν μπορεί να περιορίζονται μόνο στους λόγους που προβλήθηκαν εντός της σύντομης προθεσμίας για την υποβολή ενστάσεων κατά τη διοικητική διαδικασία.
- 71 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας παρατηρεί ότι το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75 επιτρέπουν στα κράτη μέλη να διατηρούν τα εργαλεία του νομικού τους συστήματος στον συγκεκριμένο τομέα. Οι διατάξεις τις οποίες θέτει υπό αμφισβήτηση η Επιτροπή αποσκοπούν στην κατοχύρωση ασφάλειας δικαίου καθώς και στην αποτελεσματικότητα των διοικητικών και δικαστικών διαδικασιών. Διατάξεις που απαγορεύουν την ενώπιον δικαστηρίου υποβολή ενστάσεων μη προβληθείσών κατά τη διοικητική διαδικασία αποτελούν συστατικό στοιχείο ενός τέτοιου συστήματος.
- 72 Το εν λόγω κράτος μέλος δικαιολογεί τον περιορισμό αυτό με το σκεπτικό ότι, ελλείψει αυτού, ενστάσεις οι οποίες είναι γνωστές κατά τη διοικητική διαδικασία, για λόγους διαδικαστικής τακτικής, θα μπορούσαν να προβληθούν μόνον ενώπιον των αρμόδιων δικαστηρίων. Επομένως, η διοικητική διαδικασία δεν θα μπορεί να πληροί την ιδιαίτερη λειτουργία της εξισορροπήσεως των συμφερόντων. Περαιτέρω, ο περιορισμός αυτός συνάδει με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας.
- 73 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας φρονεί επίσης ότι ο περιορισμός αυτός δεν καθιστά δυσχερέστερο τον δικαστικό έλεγχο και, κατά μείζονα λόγο, αδύνατο, αλλ' αντιθέτως διασφαλίζει ότι στον έλεγχο αυτόν υπόκεινται μόνον τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά, με τον πληρέστερο και πιο εμπεριστατωμένο τρόπο. Επομένως, ο περιορισμός αυτός αφορά μόνον τις περιστάσεις τις οποίες ο προσφεύγων ηθελημένα παρέλειψε να προβάλει στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας, με σκοπό να πλήξει την ορθή διεξαγωγή της.

74 Η Δημοκρατία της Αυστρίας διατείνεται ότι οι διατάξεις του δικαίου της Ένωσης επί των οποίων βασίζεται η υπό κρίση προσφυγή όχι μόνον δεν περιέχουν καμία αναφορά σε κανόνες παραγραφής, αλλ' αντιθέτως παραπέμπουν στο περί διοικητικής διαδικασίας εθνικό δίκαιο. Επομένως, τα κράτη μέλη απολαύουν σημαντικού περιθωρίου εκτιμήσεως για τον καθορισμό των λεπτομερειών του δικαιώματος ασκήσεως ένδικης προσφυγής καθώς και την οργάνωση της διοικητικής διαδικασίας. Εξάλλου, ο περιορισμός για τον οποίο γίνεται λόγος στο άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος και στο άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας είναι μηχανισμός δυνάμενος να διασφαλίσει ταχεία και αποτελεσματική διαδικασία λήψεως αποφάσεων.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

75 Το άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος καθώς και το άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας περιορίζουν τους λόγους τους οποίους δύναται να προβάλει ο προσφεύγων προς στήριξη ένδικης προσφυγής κατά διοικητικής αποφάσεως εμπίπτουσας στο άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και στο άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75 μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες οι ενστάσεις προβλήθηκαν κατά τη διοικητική διαδικασία.

76 Συναφώς, καίτοι, ασφαλώς, ούτε το άρθρο 11, παράγραφος 4, της οδηγίας 2011/92 ούτε το άρθρο 25, παράγραφος 4, της οδηγίας 2010/75 αποκλείουν προσφυγή ενώπιον διοικητικής αρχής πριν από την άσκηση ένδικης προσφυγής και εμποδίζουν το εθνικό δίκαιο να επιβάλλει στον προσφεύγοντα την υποχρέωση να εξαντλήσει όλες τις διοικητικές διαδικασίες εξετάσεως πριν από την άσκηση ένδικης προσφυγής, οι εν λόγω διατάξεις του δικαίου της Ένωσης δεν επιτρέπουν εντούτοις τον περιορισμό των λόγων τους οποίους μπορεί να προβάλει ο προσφεύγων προς στήριξη ένδικης προσφυγής.

77 Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας 2011/92, κατά το οποίο οι αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις στις οποίες αναφέρεται πρέπει να μπορούν να προσβληθούν με ένδικο βοήθημα για να «αμφισβητηθεί η ουσιαστική ή διαδικαστική νομιμότητά τους», ουδόλως περιορίζει τους λόγους που μπορούν να προβληθούν προς στήριξη τέτοιου είδους προσφυγής (βλ., συναφώς, απόφαση *Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen*, C-115/09, EU:C:2011:289, σκέψη 37). Συγκεκριμένα, η εκτίμηση αυτή ανταποκρίνεται στον επιδιωκόμενο με τη διάταξη αυτή σκοπό διασφάλισης ευρείας προσβάσεως στη δικαιοσύνη στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος.

78 Ωστόσο, το άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος καθώς και το άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας θεσπίζουν ιδιαίτερες προϋποθέσεις οι οποίες περιορίζουν τον δικαστικό έλεγχο και δεν προβλέπονται ούτε στο άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 ούτε στο άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75.

79 Ο περιορισμός αυτός που επιβάλλεται στον προσφεύγοντα ως προς τη φύση των λόγων τους οποίους μπορεί να προβάλει ενώπιον του δικαστηρίου που επιλήφθηκε της εξετάσεως της νομιμότητας της διοικητικής αποφάσεως που τον αφορά δεν δικαιολογείται από εκτιμήσεις απτόμενες του σεβασμού της αρχής της ασφάλειας δικαίου. Συγκεκριμένα, ουδόλως αποδείχθηκε ότι πλήρης δικαστικός έλεγχος σχετικά με τη βασιμότητα της εν λόγω αποφάσεως μπορεί να προσβάλει την αρχή αυτή.

80 Όσον αφορά το επιχείρημα περί της αποτελεσματικότητας των διοικητικών διαδικασιών, καίτοι είναι αληθές ότι το γεγονός ότι προβάλλεται λόγος για πρώτη φορά στο πλαίσιο ένδικης προσφυγής μπορεί να δυσχεράνει, σε ορισμένες περιπτώσεις, την ομαλή διεξαγωγή της διαδικασίας αυτής, αρκεί η υπόμνηση ότι ο σκοπός τον οποίο επιδιώκει το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της

οδηγίας 2010/75 δεν έγκειται μόνο στη διασφάλιση της ευρύτερης δυνατής προσβάσεως του προσφεύγοντος στη δικαιοσύνη, αλλά και στη διεξαγωγή του ελέγχου στο σύνολο της προσβαλλομένης αποφάσεως όσον αφορά την ουσιαστική ή διαδικαστική νομιμότητά της.

- 81 Πάντως, απόκειται στη διακριτική ευχέρεια του εθνικού νομοθέτη να προβλέπει συγκεκριμένους δικονομικούς κανόνες, όπως το απαράδεκτο επιχειρήματος προβληθέντος καταχρηστικώς ή κακοπίστως, οι οποίοι συνιστούν μηχανισμούς κατάλληλους προς διασφάλιση της αποτελεσματικότητας της ένδικης διαδικασίας.
- 82 Κατά συνέπεια, η τρίτη αιτίαση την οποία προβάλλει η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της είναι βάσιμη.

Επί της τέταρτης και πέμπτης αιτιάσεως, σχετικά με χρονικό περιορισμό της ενεργητικής νομιμοποίησης των ενώσεων για την προστασία του περιβάλλοντος και της εκτάσεως του ελέγχου της νομιμότητας μόνο στις προσφυγές οι οποίες βασίζονται σε προσβολή διατάξεων του εθνικού δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 83 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, με το από 1ης Οκτωβρίου 2012 έγγραφο οχλήσεώς της, προσήπτε στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας το γεγονός ότι το αρχικό κείμενο του άρθρου 2, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος δεν ήταν συμβατό με το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75, καθόσον περιορίζει τη νομιμοποίηση των ενώσεων για την προστασία του περιβάλλοντος μόνον στις προσφυγές οι οποίες βασίζονται σε προσβολή διατάξεων του εθνικού δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες. Λαμβανομένου υπόψη του «παραλληλισμού» μεταξύ του παραδεκτού και της βασιμότητας των ασκουμένων από τις ενώσεις αυτές προσφυγών, ο επίμαχος χρονικός περιορισμός περιορίζει και την έκταση του δικαστικού ελέγχου επί της ουσίας.
- 84 Η Επιτροπή αναφέρει ότι, κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε και άρχισε να ισχύει στις 29 Ιανουαρίου 2013, μετά τη δημοσίευση της αποφάσεως Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen (C-115/09, EU:C:2011:289), οι όροι «απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες» εξαλείφθηκαν από το αρχικό κείμενο της διατάξεως αυτής. Επομένως, αντιθέτως προς τη μέχρι τότε επικρατούσα κατάσταση, οι προσφυγές των ενώσεων για την προστασία του περιβάλλοντος δεν περιορίζονται πλέον μόνο σε καταστάσεις όπου διακυβεύονται δικαιώματα ιδιωτών.
- 85 Πάντως, η Επιτροπή τονίζει ότι η δυνατότητα εφαρμογής του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, υπόκειται σε χρονικά όρια. Συγκεκριμένα, μόνον οι διαδικασίες οι οποίες ήσαν ακόμα εκκρεμείς στις 12 Μαΐου 2011, ημερομηνία δημοσίευσής της αποφάσεως Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen (C-115/09, EU:C:2011:289), ή κινήθηκαν μετά την ημερομηνία αυτή και δεν είχαν περατωθεί με την έκδοση εκτελεστής αποφάσεως στις 29 Ιανουαρίου 2013, ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, πρέπει να περατωθούν σύμφωνα με τις διατάξεις του εν λόγω νόμου, όπως τροποποιήθηκε.
- 86 Επομένως, κατά την άποψη της Επιτροπής, όσον αφορά τις κινηθείσες μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και ολοκληρωθείσες πριν από τις 12 Μαΐου 2011 διαδικασίες, η ενεργητική νομιμοποίηση των ενώσεων για την προστασία του περιβάλλοντος περιορίζεται μόνο στις προσφυγές οι οποίες βασίζονται σε νομικές διατάξεις που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες.

- 87 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας εκτιμά ότι ο νόμος περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, συνάδει με την αρχή του δεδικασμένου, καθόσον ο νόμος αυτός δεν έχει εφαρμογή επί αποφάσεων οι οποίες εκδίδονται κατόπιν διαδικασιών σχετικών με την έγκριση σχεδίων δυναμένων να υπόκεινται στην υποχρέωση πραγματοποίησης περιβαλλοντικής εκτιμήσεως, αν οι αποφάσεις αυτές κατέστησαν εκτελεστές πριν από τις 15 Δεκεμβρίου 2006, ημερομηνία ενάρξεως του εν λόγω νόμου, ως αρχικώς είχε.
- 88 Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας υποστηρίζει ότι οι διατάξεις του εθνικού δικαίου τις οποίες αφορούν η τέταρτη και η πέμπτη αιτίαση συνάδουν με τις απαιτήσεις του δικαίου της Ένωσης, καθόσον το περιεχόμενό τους έχει αμιγώς αναγνωριστικό χαρακτήρα και ο σκοπός τους έγκειται στη διευκόλυνση της εφαρμογής του νόμου σε διοικητικό επίπεδο.
- 89 Το εν λόγω κράτος μέλος φρονεί ότι, προς διασφάλιση τόσο της σταθερότητας του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης, επιβάλλεται να μην μπορεί να τεθεί ζήτημα κύρους των δικαστικών αποφάσεων οι οποίες έχουν καταστεί αμετάκλητες, μετά την εξάντληση των προβλεπόμενων ενδίκων μέσων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση των ενδίκων αυτών μέσων. Κατά συνέπεια, ένα κράτος μέλος δεν υποχρεούται να προβλέπει μηχανισμό επανεξετάσεως για τέτοιες αποφάσεις που έχουν αποκτήσει ισχύ δεδικασμένου. Τούτο ισχύει και για τις διοικητικές διαδικασίες που περατώθηκαν με την έκδοση αποφάσεων οι οποίες δεν προσβλήθηκαν με ένδικη προσφυγή και, ως εκ τούτου, κατέστησαν εκτελεστές.

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- 90 Υπενθυμίζεται ότι, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/92 και του άρθρου 25, παράγραφος 3, της οδηγίας 2010/75, οι ενώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος θεωρείται ότι έχουν είτε επαρκές συμφέρον είτε δικαιώματα δυνάμενα να προσβληθούν, αναλόγως του ποια από τις προϋποθέσεις αυτές παραδεκτού της προσφυγής προβλέπει η εθνική νομοθεσία (βλ., συναφώς, απόφαση Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen, C-115/09, EU:C:2011:289, σκέψη 40).
- 91 Μολονότι ο εθνικός νομοθέτης έχει την ευχέρεια να ορίσει ότι οι ιδιώτες στο πλαίσιο ένδικης προσφυγής κατά αποφάσεως, πράξεως ή παραλείψεως του άρθρου 11 της οδηγίας 2011/92 μπορούν να επικαλούνται μόνον την προσβολή ατομικών δικαιωμάτων, τέτοιου είδους περιορισμός δεν είναι δυνατό να εφαρμοστεί αυτούσιος στις οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος, χωρίς να θιγούν οι σκοποί της διατάξεως αυτής (βλ., συναφώς, απόφαση Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen, C-115/09, EU:C:2011:289, σκέψη 45).
- 92 Κατά συνέπεια, οι εν λόγω οργανώσεις για την προστασία του περιβάλλοντος πρέπει οπωσδήποτε να μπορούν να επικαλεστούν ενώπιον δικαστηρίου τους κανόνες του εθνικού δικαίου που θέτουν σε εφαρμογή τη νομοθεσία της Ένωσης σε υποθέσεις που αφορούν το περιβάλλον, καθώς και τους κανόνες του δικαίου περιβάλλοντος της Ένωσης που έχουν άμεσο αποτέλεσμα (βλ., συναφώς, απόφαση Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen, C-115/09, EU:C:2011:289, σκέψη 48).
- 93 Όσον αφορά την τέταρτη και την πέμπτη αιτίαση, επισημαίνεται ότι, προκειμένου να αντιμετωπισθεί η νομική κατάσταση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Bund für Umwelt und Naturschutz Deutschland, Landesverband Nordrhein-Westfalen (C-115/09, EU:C:2011:289), η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προσαρμοσε τη νομοθεσία της και εξέδωσε τον νόμο περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε. Η τροποποίηση αυτή, η οποία τέθηκε σε ισχύ στις 29 Ιανουαρίου 2013, έχει πάντως περιορισμένη χρονική εφαρμογή. Συγκεκριμένα, η νέα αυτή νομοθεσία έχει εφαρμογή μόνον στις διοικητικές

διαδικασίες, στις διαδικασίες χορηγήσεως αδείας και στις διαδικασίες εκδικάσεως προσφυγών οι οποίες βρίσκονταν σε εξέλιξη στις 12 Μαΐου 2011 ή κινήθηκαν μετά την ημερομηνία αυτή και δεν είχαν περατωθεί με την έκδοση εκτελεστής αποφάσεως στις 29 Ιανουαρίου 2013.

- 94 Επομένως, κάθε άλλη διαδικασία εξακολουθεί να εμπίπτει στον νόμο περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος ως αρχικώς είχε. Συγκεκριμένα, το άρθρο 5, παράγραφος 1, του εν λόγω νόμου αποκλείει του πεδίου εφαρμογής του τις διαδικασίες οι οποίες είχαν κινήθει πριν από τις 15 Δεκεμβρίου 2006, ημερομηνία ενάρξεως της ισχύος του.
- 95 Πάντως, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 έχει την έννοια ότι οι θεσπισθείσες από τον νομοθέτη προς μεταφορά της διατάξεως αυτής εθνικές ρυθμίσεις θα έπρεπε να εφαρμόζονται και επί των διοικητικών διαδικασιών αδειοδοτήσεως οι οποίες είχαν κινήθει πριν από τις 25 Ιουνίου 2005, εφόσον κατέληξαν στη χορήγηση αδείας μετά την ως άνω ημερομηνία (βλ., συναφώς, απόφαση *Gemeinde Altrip* κ.λπ., C-72/12, EU:C:2013:712, σκέψη 31).
- 96 Όσον αφορά την αρχή του δεδικασμένου την οποία προβάλλει η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, είναι αληθές ότι το Δικαστήριο αναγνώρισε τη σημασία της αρχής αυτής τόσο στην έννομη τάξη της Ένωσης όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις. Συγκεκριμένα, προς διασφάλιση τόσο της σταθερότητας του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και της χρηστής απονομής της δικαιοσύνης, επιβάλλεται να μην μπορεί να τεθεί ζήτημα κύρους των δικαστικών αποφάσεων οι οποίες έχουν καταστεί αμετάκλητες, μετά την εξάντληση των προβλεπομένων ενδίκων μέσων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση των ενδίκων αυτών μέσων (βλ. απόφαση *Fallimento Olimpiclub*, C-2/08, EU:C:2009:506, σκέψη 22 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 97 Ωστόσο, επισημαίνεται συναφώς ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας δεν μπορεί να επικαλείται την τήρηση της αρχής του δεδικασμένου όταν τα όρια χρονικής εφαρμογής, που προβλέπονται στον νόμο περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, αφορούν διοικητικές αποφάσεις οι οποίες κατέστησαν εκτελεστές.
- 98 Εξάλλου, το γεγονός ότι, κατόπιν της εκπρόθεσμης μεταφοράς στο γερμανικό δίκαιο της οδηγίας 2003/35/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Μαΐου 2003 (ΕΕ L 156, σ. 17), η οποία τροποποίησε την οδηγία 85/337 όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού και την πρόσβαση στη δικαιοσύνη, η οποία κωδικοποιήθηκε από την οδηγία 2011/92, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας περιόρισε το χρονικό πεδίο εφαρμογής των εθνικών διατάξεων μεταφοράς της τελευταίας αυτής οδηγίας, θα της έδινε τη δυνατότητα αυτόβουλου ορισμού νέας προθεσμίας για τη μεταφορά της οδηγίας στην εσωτερική έννομη τάξη (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Επιτροπή κατά Πορτογαλίας, C-277/13, EU:C:2014:2208, σκέψη 45).
- 99 Συνεπώς, πρέπει να απορριφθεί το επιχείρημα της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας ότι οι χρονικοί περιορισμοί της εφαρμογής του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος ήσαν αναγκαίοι για την τήρηση της αρχής του δεδικασμένου όσον αφορά τις διοικητικές διαδικασίες επί των οποίων οι εκδοθείσες αποφάσεις κατέστησαν εκτελεστές.
- 100 Επομένως, η τέταρτη και η πέμπτη αιτίαση που προέβαλε η Επιτροπή προς στήριξη της προσφυγής της είναι βάσιμες.

Επί της έκτης αιτιάσεως, σχετικά με γενικό αποκλεισμό του πεδίου εφαρμογής του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, των διαδικασιών που είχαν κινηθεί πριν από τις 25 Ιουνίου 2005

Επιχειρήματα των διαδίκων

- ¹⁰¹ Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι μεταβατικές διατάξεις του άρθρου 5, παράγραφοι 1 και 4, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, είναι ασύμβατες με το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και με το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75. Συγκεκριμένα, οι διατάξεις αυτές του εν λόγω νόμου, όπως τροποποιήθηκε, αποκλείουν του πεδίου εφαρμογής τους τις διαδικασίες που είχαν κινηθεί πριν από τις 25 Ιουνίου 2005 και δεν ήσαν πλέον εκκρεμείς στις 12 Μαΐου 2011, ακόμα και αν οι άδειες τις οποίες αφορούν οι διαδικασίες αυτές χορηγήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005. Πράγματι, από τις σκέψεις 30 και 31 της αποφάσεως *Gemeinde Altrip* κ.λπ. (C-72/12, EU:C:2013:712) προκύπτει ότι τα κράτη μέλη δεν επιτρέπεται να περιορίζουν την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων του δικαίου της Ένωσης μόνο στις διαδικασίες οι οποίες κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005.
- ¹⁰² Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αναγνωρίζει ότι οι διαδικασίες τις οποίες αφορά η έκτη αιτίαση της Επιτροπής δεν μπορούν να αποκλεισθούν από το πεδίο εφαρμογής του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε. Κατά συνέπεια, μια νέα τροποποίηση του εν λόγω νόμου βρίσκεται στο στάδιο της επεξεργασίας. Ωστόσο, η νομοθετική αυτή τροποποίηση θα έχει αμελητέα μόνον σημασία καθόσον, για τις εκκρεμείς διαδικασίες, τα αρμόδια εθνικά δικαστήρια θα λαμβάνουν υπόψη τη νομολογία της αποφάσεως *Gemeinde Altrip* κ.λπ. (C-72/12, EU:C:2013:712).

Εκτίμηση του Δικαστηρίου

- ¹⁰³ Δεδομένου ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας αναγνώρισε τη βασιμότητα της έκτης αιτιάσεως της Επιτροπής, διαπιστώνεται ότι η αιτίαση αυτή είναι βάσιμη.
- ¹⁰⁴ Κατόπιν όλων των προεκτεθέντων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, περιορίζοντας:
- κατ' εφαρμογήν του άρθρου 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, την ακύρωση των αποφάσεων λόγω διαδικαστικής πλημμέλειας μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες δεν έχει πραγματοποιηθεί προηγούμενη εκτίμηση ή προκαταρκτική εξέταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και στις περιπτώσεις στις οποίες ο προσφεύγων αποδεικνύει ότι η διαδικαστική πλημμέλεια έχει αιτιώδη συνάφεια με το περιεχόμενο της αποφάσεως·
 - κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, και το άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας, την ενεργητική νομιμοποίηση και την έκταση του δικαστικού ελέγχου μόνο στις περιπτώσεις ενστάσεων οι οποίες προβλήθηκαν εμπροθέσμως κατά τη διοικητική διαδικασία η οποία κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως·
 - κατ' εφαρμογήν του άρθρου 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, στις διαδικασίες οι οποίες κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και ολοκληρώθηκαν πριν από τις 12 Μαΐου 2011, την ενεργητική νομιμοποίηση των περιβαλλοντικών ενώσεων μόνο στις διατάξεις του δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες·

- κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, στις διαδικασίες οι οποίες κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και ολοκληρώθηκαν πριν από τις 12 Μαΐου 2011, την έκταση του δικαστικού ελέγχου των προσφυγών περιβαλλοντικών ενώσεων μόνο στις διατάξεις του δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες, και
- αποκλείοντας, κατά το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 4, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος, όπως τροποποιήθηκε, από το πεδίο εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας τις διοικητικές διαδικασίες οι οποίες είχαν κινηθεί πριν από τις 25 Ιουνίου 2005,

παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92 και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75.

Επί των δικαστικών εξόδων

- ¹⁰⁵ Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Εφόσον η Επιτροπή δεν προέβαλε αιτήματα σχετικά με τα δικαστικά έξοδα, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά του έξοδα, περιλαμβανομένης της Δημοκρατίας της Αυστρίας, σύμφωνα με το άρθρο 140, παράγραφος 1, του εν λόγω Κανονισμού.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (δεύτερο τμήμα) αποφασίζει:

1) Η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, περιορίζοντας:

- κατ' εφαρμογήν του άρθρου 46 του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας (Verwaltungsverfahrensgesetz), την ακύρωση των αποφάσεων λόγω διαδικαστικής πλημμέλειας μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες δεν έχει πραγματοποιηθεί προηγούμενη εκτίμηση ή προκαταρκτική εξέταση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και στις περιπτώσεις στις οποίες ο προσφεύγων αποδεικνύει ότι η διαδικαστική πλημμέλεια έχει αιτιώδη συνάφεια με το περιεχόμενο της αποφάσεως·
- κατά το άρθρο 2, παράγραφος 3, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2003/35/EK (Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz), της 7ης Δεκεμβρίου 2006, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 21ης Ιανουαρίου 2013, και το άρθρο 73, παράγραφος 4, του νόμου περί διοικητικής διαδικασίας (Verwaltungsverfahrensgesetz), την ενεργητική νομιμοποίηση και την έκταση του δικαστικού ελέγχου μόνο στις περιπτώσεις ενστάσεων οι οποίες προβλήθηκαν εμπροθέσμως κατά τη διοικητική διαδικασία η οποία κατέληξε στην έκδοση της αποφάσεως·
- κατ' εφαρμογή του άρθρου 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2003/35/EK (Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz), της 7ης Δεκεμβρίου 2006, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 21ης Ιανουαρίου 2013, στις διαδικασίες οι οποίες κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και ολοκληρώθηκαν πριν από τις 12 Μαΐου 2011, την ενεργητική νομιμοποίηση των περιβαλλοντικών ενώσεων μόνο όσον αφορά διατάξεις του δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες·

- κατά το άρθρο 2, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 5, παράγραφος 1, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2003/35/ΕΚ (Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz), της 7ης Δεκεμβρίου 2006, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 21ης Ιανουαρίου 2013, στις διαδικασίες οι οποίες κινήθηκαν μετά τις 25 Ιουνίου 2005 και ολοκληρώθηκαν πριν από τις 12 Μαΐου 2011, την έκταση του δικαστικού ελέγχου των προσφυγών των περιβαλλοντικών ενώσεων μόνον όσον αφορά διατάξεις του δικαίου που απονέμουν δικαιώματα σε ιδιώτες, και
- αποκλείοντας, κατά το άρθρο 5, παράγραφοι 1 και 4, του νόμου περί θεσπίσεως συμπληρωματικών διατάξεων για τις προσφυγές σε θέματα περιβάλλοντος τις οποίες προβλέπει η οδηγία 2003/35/ΕΚ (Umwelt-Rechtsbehelfsgesetz), της 7ης Δεκεμβρίου 2006, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο της 21ης Ιανουαρίου 2013, από το πεδίο εφαρμογής της εθνικής νομοθεσίας τις διοικητικές διαδικασίες οι οποίες είχαν κινηθεί πριν από τις 25 Ιουνίου 2005,
- παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, και το άρθρο 25 της οδηγίας 2010/75/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Νοεμβρίου 2010, περί βιομηχανικών εκπομπών (ολοκληρωμένη πρόληψη και έλεγχος της ρύπανσης).

2) Απορρίπτει κατά τα λοιπά την προσφυγή.

3) Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας και η Δημοκρατία της Αυστρίας φέρουν τα δικαστικά έξοδά τους.

(υπογραφές)